

Терех Д. О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 101 «Екологія»
Науковий керівник: Подобайло А. В.,
к.б.н., доц., доцент кафедри екології,
ННЦ «Інститут біології та медицини»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
terex.dasha@gmail.com

ЧИСЕЛЬНІСТЬ БОБРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО (CASTOR FIBER) МАЛОЇ РІЧКИ РУДА В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПИРЯТИНСЬКИЙ»

Бобер європейський (*Castor fiber*) - найбільший гризун у фауні нашої країни. На початку ХХ століття у нас цей вид був на межі вимирання, однак протягом останніх десятиріч його чисельність відновила. В багатьох водних екосистемах він знову помітними стають сліди його життєдіяльності та водорегулююча роль. Охороняється Бернською конвенцією: він внесений до додатку 3, що містить перелік видів, які підлягають охороні [1]. На підставі Резолюції № 6 Бернської конвенції "Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження" бобер європейський є серед видів, для яких Україна створює Смарагдову мережу [2]. Саме тому, як важливий вид-едифікатор, цей водний ссавець став пріоритетним видом при розробці менеджмент-плану об'єкту Смарагдової мережі UA0000077 «НПП Пирятинський», зокрема: «Рекомендується пасивне управління екосистемами р.Руда, коли підтримуються спонтанні процеси, які проходять у природно-територіальних комплексах і повертають їх до дикого, природного стану, повертаючи при цьому природні процеси та функції. Рекомендованими є заходи зі сприяння життєдіяльності популяції бобрів. Останні забезпечать поступове відновлення русла і заплави річки природним шляхом» [3]. Крім того, бобер європейський внесений до регіонального червоного списку тварин в ряді областей України в т.ч., і в Полтавській області [1].

Для того, щоб дізнатись чисельність бобрів, берегова лінія досліджуваних водотоків (річки) була поділена на 100-метрові відрізки, які характеризувалися за загальною схемою із внесенням необхідних даних до облікової форми. При реєстрації бобрових погризів деревно-чагарникової рослинності на кожну враховану точку заповнювалася форма-опис, що доповнює відомості про цей відрізок. Зроблено це було через високий ступінь диференціації території, що оглядається, за всіма врахованими характеристиками [4]. Річка Руда має довжину 42 км, в т.ч. в межах НПП «Пирятинський» - 14,4 км. Площа басейну 515 км². Є притокою Дніпра 4-го порядку. Загальне падіння русла становить 29,4 м [5].

Обліки чисельності бобра європейського (*Castor fiber*) здійснювали 22-26 листопада 2021 року з застосуванням методики визначення обсягів зимових заготівель кормів. Матеріал збирали на стандартному маршруті, який закладений у 2016 році. Охоплена нижня течія річки Руда від с. Грабарівка до с.Сасинівка. Весь маршрут поділений на 3 відрізки: Грабарівка від лучної ділянки N50.387610° E32.347329°, до автомобільного мосту через р. Руда N50.360012° E32.385275°; Давидівка від автомобільного мосту через р. Руда N50.360012° E32.385275°; до гідротехнічної споруди N 50.342487° E 32.410575°; Сасинівка від гідротехнічної споруди N 50.342487° E 32.410575° до автомобільного мосту через річку Руда N 50.313423° E 32.425070°.

За результатами польових обліків здійснені розрахунки чисельності бобра, що представлені в таблиці 1. Популяція повночленна, виходячи зі слідів різців на погризах є як статевозрілі особини, так і молодняк, в т.ч. цьоголітки.

Таблиця 1 Чисельність бобра європейського на р.Руда 2021р.

Ділянка	Кормових одиниць	Особин
Сасинівка	352,4	4
Давидівка	1423,8	14
Грабарівка	523,6	6
Всього		24

Головним компонентом живлення бобрів р. Руда є верби. Загалом, у спектрі живлення цього виду відмічено 13 компонентів (Таблиця 2). Істотно відрізняється спектр живлення бобрів на різних ділянках річки Руда. Так, у пониззі річки (Сасинівка) харчовий раціон бобрів збіднений і складається лише з трьох компонентів, на ділянці Грабарівка зафіксовано 10 компонентів, на ділянці Давидівка – 9. Дякуючи спорудженню гребель, та риттю чи поглибленню бічних каналів, бобри на останніх двох ділянках мають більше можливостей виходити на заплаву, чи навіть підійматися на терасу для заготівель кормів. Це обумовлює доступність різних компонентів.

Таблиця 2 Спектр живлення бобра європейського на р.Руда 2021р.

N	Вид дерев	Корм. од.	%
1	верба	1435,4	62,41955
2	осика	288	12,52392
3	вільха	54,3	2,36128
4	в'яз	45,9	1,995999
5	береза	49	2,130805
6	ліщина	320	13,91546
7	липа	3,4	0,147852
8	не визначено	59	2,565664
9	клен ясенелистий	34,1	1,482867
10	клен гостролистий	2	0,086972
11	бузина	1	0,043486
12	груша	3	0,130457
13	ясен	4,5	0,195686
	Разом	2299,6	100

Протягом 2021 року на річці Руда бобри підтримували 10 гребель. Ще 6 були в занедбаному стані та не створювали підпору вод. Довжина діючих гребель на різних ділянках складає від 5 до 12 мерів, підпір вод від 0,1 до 1,0м. Сумарний підпір вод складає 3,45м (Таблиця 3). Зазначимо, що падіння русла річки на досліджуваній ділянці складає 10 м. Таким чином, підпір вод за рахунок гребель складає близько третини загального перепаду.

Таблиця 3 Греблі бобрів на річці Руда в межах НПП «Пирятинський»

№	Географічні координати	Довжина греблі ,м	Підпір вод, м
1	N.:50.377925° E.:32.367989°	7,5	0,5
2	N.:50.378569° E.:32.367675°	5	0,2
3	N.:50.369856° E.: 32.373133°	4	0,1
4	N.:50.363885° E.:32.376994°	5	1
5	N.:50.350274° E.:32.396249°	11	0,45
6	N.:50.348202° E.: 32.403611°	7	0,2
7	N.: 50.347050° E.: 32.407583°	6	0,3
8	N.: 50.339099° E.: 32.414061°	6	0,1
9	N.:50.338193° E.: 32.416651°	12	0,1
10	N.: 50.321977° E.: 32.422190°	5	0,5

Висновок. Бобер європейський сформував стабільну популяцію в річці Руда в межах НПП «Пирятинський», та відіграє помітну роль як середовищеутворюючий вид у місцевих водних екосистемах.

Список використаних джерел

1. Фауна України: охоронні категорії. Довідник / О. Годлевська, І. Парнікоза, В. Різун, Г. Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева; ред. О. Годлевська, Г. Фесенко. — Видання друге, перероблене та доповнене. — Київ, 2010. — 80 с.
2. Василюк О., Борисенко К., Куземко А., Марущак О., Тестов П., Гриник Є. Проектування і збереження території мережі Емеральд (Смарагдової мережі). Методичні матеріали / Кол. авт., під ред. Куземко А. А., Борисенко К. А. — Київ: «LAT & K», 2019. — 78 с.
3. План управління Смарагдовим об'єктом «НПП Пирятинський» / Management plan for Emerald Site “NPP Pyriatynskyi”. / Упорядники: Абдулоєва О.С., Вашеняк Ю.А., Коваленко О.А., Костюшин В.А., Ласак Р., Подобайло А.В., Шеффер Я. / проект APENA “Підтримка України в апроксимації законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища”.- 255с. URL: <http://www.npp-p.org.ua/2014-06-19-11-53-40/napriamku-diialnosti/naukovo-doslidna/menedzhment-plan>.
4. Поярков В.С. Количественный учёт речных бобров // Труды Воронежского Гос.Заповедника. — 1953. — Т. 1. — В. 4. — С. 51–76.
5. Абдулоєва О.С., Данько К.Ю., Проценко Ю.В., Подобайло А.В. Природа національного природного парку «Пирятинський». - К.: Талком, 2017.- 179 с.